Карел Чапек

Замах на життя

Перекладач: Юрій Лісняк

Джерело: З книги: Чапек К. Війна з саламандрами. Роман. Мати. П'єса. Оповідання.— К.:Дніпро, 1978

Того вечора радник Томса розкошував: сидів, надівши навушники, і, блаженно всміхаючись, слухав по радіо танці Дворжака. "От де музика!" — вдоволено приказував він сам до себе. Аж раптом надворі щось двічі ляснуло, і з вікна на голову радникові, забряжчавши, посипалося скло. Треба зауважити, що пан Томса сидів у кімнаті на першому поверсі.

Він повівся так, як, мабуть, повівся б кожен з нас: хвилинку почекав, що буде далі, потім скинув навушники, трохи сердито подивився, що ж сталось, і аж потім злякався, бо побачив, що вікно, біля якого він сидів, у двох місцях прострелене, а в дверях навпроти, відщепивши тріску, застрягла куля. Перший його порух був вибігти на вулицю й голіруч схопити того негідника, що стріляв, за комір; та коли людина вже немолода й солідна, вона звичайно стримує той перший порух і чинить за другим. Тому пан Томса кинувся до телефону й подзвонив у поліцію;

— Алло, мерщій пришліть сюди когось; мене щойно хотіли вбити.

— А де це? — спитав сонний, байдужий голос.

— У мене! — розсердився пан Томса, ніби поліція була в тих пострілах винна. — Це ж неподобство — отак з доброго дива стріляти в мирного громадянина, що сидить собі спокійно вдома! Цю історію треба якнайретельніше розслідувати! Добре мені діло — отак...

— Гаразд, — перебив його сонний голос. — Когось пришлемо.

Дожидаючись, пан радник аж кипів з нетерплячки; йому здавалося, наче той "хтось" плентає до нього цілу вічність. А насправді вже через двадцять хвилин до нього з'явився такий собі розважний інспектор поліції й зацікавлено оглянув прострелену шибку.

— Хтось стріляв до вас у вікно, добродію, — констатував він.

— Це я й без вас знаю! — розсердився пан Томса. — Я ж біля цього вікна сидів!

— Калібр сім міліметрів, — сказав інспектор, виколупавши ножем кулю з дверей. — Очевидно, з армійського револьвера старого зразка. Зверніть увагу: стрілець, видно, спершу заліз на паркан, бо якби він стріляв з тротуару, куля застрягла б вище. А це означає, що він цілився в вас, добродію.

— Чи ти ба, — ущипливо мовив пан Томса. — А я вже думав, що він просто хотів двері зіпсувати.

— Хто ж це був? — не звертаючи уваги на ту шпильку, спитав інспектор.

— Вибачте, але адреси його я вам дати не можу, — відказав радник. — Я його не бачив і не здогадався покликати сюди.

— Кепська справа, — незворушно мовив інспектор. — А може, ви маєте на когось підозру?

Панові Томсі вже уривався терпець.

— Яка там підозра! — відрубав він дратливо. — Я ж не бачив того поганця, та й хоч би він чекав там, поки я пошлю йому з вікна цілунок, то я б його в пітьмі не розгледів. Якби я знав, хто він, то навіщо б я вам голову морочив, добродію?

— Авжеж, авжеж, — відказав інспектор заспокійливо. — Але, може, ви згадаєте, хто міг би мати користь із вашої смерті? Або хто хотів би помститися вам? Завважте, це був не грабіжник; грабіжники стріляють, лиш коли вже неминуче. Може, є хтось дуже лютий на вас? Ось що ви нам скажіть, добродію, а ми вже розслідуємо далі.

Пан Томса спантеличився: щось таке йому ще не спадало на думку.

— Та ні, не знаю... — сказав він невпевнено, окидаючи одним поглядом своє тихе життя урядовця й старого парубка. — Хто б це міг бути такий лютий на мене? — провадив він здивовано. — Слово честі, наскільки я знаю, у мене нема жодного ворога. Ні, це виключено, — запевнив він, хитаючи головою. — Адже я ні з ким не знаюся, добродію; живу сам, ні в кого не буваю, ні до чого не втручаюся... За що б мав хтось мені мститися?

Інспектор знизав плечима.

— Ну , то й я ж не знаю, добродію. Але, може, ви до завтра щось пригадаєте? Ви не боятиметесь тут самі?

— Ні, не боятимусь, — відказав пан Томса замислено. "Дивно, — сказав він собі пригнічено, коли зостався на самоті. — Чому в мене хтось стріляв, ну чому? Адже я майже відлюдник; відсиджу свої години на службі й іду додому... Я ж ні з ким ніякого діла не маю! За що ж мене хотіли застрелити?" Така несправедливість дивувала його й сповнювала душу гіркотою. Помалу його розбирав жаль до себе. "Працюю як віл, — думав радник, — навіть додому роботу беру, ніяких тобі розкошів, живу, як равлик у черепашці, і раптом —трах! Хтось надумав мене вколошкати.

Боже, звідки в людей тама злість! — у подиві й жаху міркував радник. — Що я кому заподіяв! За віщо мене хтось так люто, так нестямно ненавидить?"

"Та ні, це, мабуть, якась помилка, — заспокоював він сам себе, сидячи на постелі зі щойно скинутим черевиком у руці. — Звичайно ж, мене просто з кимось сплутали. Той чоловік вважав мене за когось іншого, на кого був злий! Так воно й є, — казав він собі з полегкістю, — бо за що, за що хтось міг би так ненавидіти мене?"

Раптом рука його впустила черевик. "Правда... — трохи збентежено пригадав він. — Ось недавнечко я впоров таку дурницю — звичайно, мимохіть. Розмовляв із Роубалом, і мені ненароком злетів з язика неподобний натяк на його дружину. Весь світ знає, що вона зраджує його з ким лише трапиться, і сам він про це знає, тільки показувати не хоче. А я, бовдур, так по-дурному ляпнув..." Радник згадав, як Роубал тільки слину ковтнув і зціпив кулаки. "Боже, — ужахнувся пан Томса, — як же я вразив його! Адже він кохає дружину до нестями! Звісно, я зразу спробував усе зам'яти, заговорити його чимсь іншим, але як той Роубал кусав собі губи! Ось хто справді має за що ненавидіти мене, — засмучено подумав радник. — я знаю, що стріляв не він, про це нема чого й балакати; але я б не здивувався..."

Пан Томса спантеличено втупив очі в підлогу. "Або, скажімо, кравець, — із гнітючим почуттям згадав він. — П'ятнадцять років він обшивав мене, а потім мені сказали, що в нього сухоти, відкрита форма. Звісно, хто б не побоявся носити одежу, обкашляну сухотником; тож я й перестав шити в нього... А він тоді прийшов просити: мовляв, роботи нема, жінка хворіє, та ще й дітей треба б на село відвезти, то чи не вшаную я його знову своєю довірою. Господи, який він був блідий, як хворобливо пітнів! "Нічого не вийде, пане Колінський, — сказав я йому. — Мені потрібен кращий кравець, я незадоволений вашою роботою". — "Я старатимусь, пане раднику", — жалібно запевняв він, аж пітніючи від страху та розгубленості. Мало не заплакав! А я, — згадував радник, — а я вирядив його, сказавши: "Гаразд, побачимо", — слова, добре знайомі

таким бідолахам. І цей кравець міг би ненавидіти мене, — вжахнувся пан Томса. Адже це страхіття: прийти до когось благати, щоб тобі врятували життя, — і зіткнутися з такою байдужістю! Але що я мав з ним робити? Я знаю, це не він стріляв, але..."

Панові радникові ставало дедалі тяжче на серці. "А як негарно було, — згадалося йому, — коли я на службі напався на кур'єра. Десь заподівся один документ, то я викликав старого до себе й привселюдно накричав на нього, як на хлопчиська. Мовляв, коли у вас буде порядок, що це ви, бовдуре, за свинюшник тут розвели, я вас утришия вижену! А потім той документ знайшовся в моїй власній шухляді... А стариган навіть не писнув, тільки трусився та кліпав очима. — Пана радника мов жаром обсипало. — Звісно, перед підлеглим не будеш вибачатися, хоч би й трохи скривдив його, — почав він виправдовуватись перед собою. — Але як ті підлеглі, певне, ненавидять своїх начальників! Ну, дарма, я йому віддам котрийсь старий костюм; але, власне, і це для нього приниження..."

Пан радник не міг уже влежати в ліжку, його навіть ковдра душила. Він сів і, обхопивши руками коліна, втупився в темряву. "Або той випадок з Моравеком, — ужалила його пекуча думка. — Такий культурний юнак, вірші пише. А я, коли він недоладно склав мені один документ, сказав йому: "Переробіть, колего!" — і хотів кинути папір йому на стіл, а він упав додолу, і Моравек мусив нахилятися, аж вуха йому почервоніли від образи..."

— Надавати б собі ляпасів за це! — промурмотів пан радник. — Адже мені той юнак симпатичний, а я його так принизив, хоч і ненавмисне...

В радниковій пам'яті зринуло ще одне: бліде, обрезкле обличчя колеги Ванкла. "Сердега, він так хотів стати начальником канцелярії... Це ж кілька сотень на рік додалось би до платні, а в нього шестеро дітей... Кажуть, він хоче найстаршу дочку віддати навчатися співу, але не має за що. І ось я його випередив, бо він такий маруда в роботі. Дружина в нього як відьма, худюща й злюща від постійних нестатків; у обід він

давиться черствою булочкою...— тоскно думав радник. — Як йому, бідоласі, мабуть, прикро, що я на себе одного одержую більше, ніж він; але хіба ж я винен? Мені завжди аж серце стискається, коли він так смутно й докірливо поглядає на мене..."

Радник потер рукою чоло, змокріле від хвилювання. "А тоді, коли мене офіціант обдурив на кілька крон! — сказав він собі. — Я викликав хазяїна, і той зразу вигнав офіціанта геть. "Ах ти злодюго! — сичав він на нещасного. — Я подбаю, щоб тебе ніхто в усій Празі не взяв на роботу!" І офіціант не сказав ні слова, мовчки пішов геть... і так у нього лопатки під стареньким фраком випиналися..."

Радник не міг уже й усидіти в ліжку; він сів до радіоприймача й начепив на голову навушники, але радіо мовчало, стояла безмовна ніч, німотні нічні години. Пан Томса підпер голову долонями й ще довго сидів, згадуючи всіх людей, яких коли зустрічав у житті, всіх тих дивних скромних людей, з якими він не вмів порозумітись і про яких досі ніколи не думав.

Уранці він, трохи блідий і розгублений, прийшов до поліції.

— Ну як, — спитав його інспектор, — згадали когось такого, хто може вас ненавидіти?

Радник похитав головою.

— Не знаю — сказав він невпевнено. — Таких, що могли б ненавидіти мене, є стільки, що... — І безнадійно махнув рукою. — Хіба хто відає, скількох людей він скривдив за своє життя... Біля вікна я більше не сидітиму. А вас прийшов попросити, щоб ви прикрили цю справу.